

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 349.2+342.734-057.56

CEBOTARI MIHAIL

**PROTECȚIA JURIDICĂ A DREPTURILOR SOCIALE ALE CETĂȚENILOR
REPUBLICII MOLDOVA CU STATUT DE LUCRĂTORI MIGRANȚI**

SPECIALITATEA – 553.05. DREPTUL MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

CHIȘINĂU, 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Privat, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:

SADOVEI NICOLAE, *doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USM;*

Referenți oficiali:

- 1) BOIȘTEANU Eduard, *doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USARB;*
- 2) CUCOȘ Diana, *doctor în drept, conferențiar cercetător, USM.*

Membrii Consiliului științific specializat:

- 1) COJOCARU Violeta, Președintă a CȘS, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM;
- 2) CHISARI-RURAK Aliona, Secretară științifică a CȘS, doctor în drept, lector universitar, USM;
- 3) MOȘNEAGA Valeriu, Membru al CȘS, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, USM;
- 4) DONOS Evlampie, Membru al CȘS, doctor în drept, conferențiar universitar, USCH;
- 5) MACOVEI Tatiana, Membră a CȘS, doctor în drept, lector universitar, USM;
- 6) PĂSCĂLUȚĂ Felicia, Membră a CȘS, doctor în drept, lector universitar, USM.

Suținerea va avea loc la 23.06.2023, ora 14:00, în incinta Facultății de Drept, mun. Chișinău, str. M. Kogălniceanu, nr.67, bloc 2, aula 119.

Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova, pe site-ul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova (<http://drept.usm.md>) și pe site-ul Agenției Naționale pentru Asigurarea Calității în Educație și Cercetare (<http://www.anacec.md/>).

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Rezumatul a fost expediat la 19.05.2023

Secretară științifică

a Consiliului științific specializat, CHISARI-RURAK Aliona
doctor în drept, lector universitar _____

Conducător științific

SADOVEI Nicolae,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar _____

Autor

CEBOTARI Mihail _____

Identificator al dreptului de autor
(© Cebotari Mihail, 2023)

CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	8
Concluzii generale și recomandări.....	24
Bibliografie.....	30
Lista publicațiilor autorului la tema tezei.....	32
Adnotări (în limbile română, rusă și engleză).....	35

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Prezenta cercetare are drept scop analiza statu-quo-ului și statutului juridic a lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova și protecția drepturilor sociale ale acestora. Organizația Internațională pentru Migrație în ultimul său raport cu privire la migrația mondială, realizat în anul 2022, estimează numărul persoanelor care trăiesc într-o altă țară decât țara lor de naștere la 281 de milioane de persoane, pentru anul 2020 [20].

Cu privire la migrația din Republica Moldova (RM), una dintre cele mai mari probleme este absența unor date precise. În ultimul Profil Migrațional Extins (2017 – 2021), se menționează datele Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, care estimează că la sfârșitul anului 2021 în afara țării se aflau mai mult de 12 luni circa 351 mii de persoane [12, p.11]. Datele diferă în funcție de instituția emitentă, de ex., conform așa-numitei emigrări autorizate, numărul cetățenilor moldoveni emigrați autorizat în anul 2021 era de 2.297 de persoane, total în anul 2021, erau înregistrați 122.100 de emigranți autorizați [12, p.11, 22]. Conform datelor oferite de misiunile diplomatice cu privire la cetățenii RM care locuiau peste hotarele țării la sfârșitul anului 2021, numărul estimativ al acestora se cifra la 417.504 persoane [12, p.25].

Conform ultimelor estimări ale numărului populației realizate de către Biroul Național de Statistică (BNS), la începutul anului 2019 în RM locuiau 2,68 milioane de persoane, o descreștere a populației cu aproape 190.000 de locuitori față de anul 2014. Motivul principal al descreșterii populației este migrația netă negativă, care a crescut de la 24.600 de persoane în anul 2014 la 48.600 în 2018 [10, p.5]. Același studiu al BNS menționează un nivel al migrației pe care autorii îl descriu ca fiind impresionant, astfel în 2017 aproape 110.000 de imigranți au (re)venit în Moldova și aproape 160.000 de emigranți au părăsit țara, formând o migrație netă negativă de aproximativ 50.000 de persoane în anul respectiv [10, p.8].

Migrația din RM este specifică, fiind flexibilă și mobilă, datorită liberalizării regimului de vize cu UE și cu statele CSI. Totuși, cel mai semnificativ factor care stimulează migrația este deținerea de către o mare parte a cetățenilor țării noastre a unei cetățenii a UE. Cu privire la deținătorii cetățeniei române, datele publice cu referință la Autoritatea Națională pentru Cetățenie a României relevă că, din anul 2002 și până la 30 martie 2018, un total de 521.025 de cetățeni ai RM au obținut și cetățenia acestui stat, dintre care 251.886 au domiciliul stabil în RM [11]. De asemenea, un număr mare de cetățeni dețin permise de ședere ale UE, atât temporare, cât și permanente. De ex., potrivit informațiilor oferite de ex-ambasadoarea Republicii Italiene în RM, Valeria Biagiotti, doar în Italia sunt circa 130.000 de imigranți moldoveni, la care trebuie să adăugăm și cetățenii care au cetățenie română și nu sunt înregistrați ca moldoveni [13]. Considerăm

în acest context, că putem vorbi în mod realist de cifra de circa un milion de cetățeni ai RM cărora li se pot aplica reglementările cu privire la mobilitatea intra-UE.

Este important de menționat în contextul cercetării și încălcările sau limitările semnificative ale drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Acestea au fost evidențiate, în special ca urmare a pandemiei Covid - 19, când lucrătorii migranți, mai ales cei vulnerabili (migranți iregulari, lucrătorii casnici, angajații în forme de muncă atipică) au fost printre cei mai vulnerabili în fața schimbărilor economice și migraționiste cauzate de impactul pandemiei. În speță a fost identificată încetarea în termen foarte scurt a contractelor de muncă, reducerea oportunităților de angajare, lipsa de protecție socială pentru migranții vulnerabili etc. Aceste situații au fost reflectate în studiile citate în teză, de ex., studiul realizat de OIM Moldova cu privire la impactul pandemiei [4]. Pandemia Covid-19 a acționat ca o adevărată „hârtie de turnesol”, demonstrând cu claritate necesitatea unor cercetări aprofundate asupra drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți pentru a asigura o protecție juridică sporită acestei categorii de subiecți juridici.

Prezenta cercetare este, de asemenea, importantă din perspectiva modificărilor și completărilor operate în perioada recentă în unele acte normative de o importanță semnificativă: Legea nr. 105/2018, Legea nr. 140/2001, Hotărârea Guvernului (HG) nr. 1276/2018, HG nr. 894/2018 ș.a.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei teze constă în studierea situației actuale cu privire la protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai RM și identificarea unor mecanisme funcționale pentru asigurarea unei protecții eficiente în acest sens. Cercetarea implică atât analiza aspectelor teoretice de funcționare a mecanismelor naționale și internaționale, cât și momentele practice enunțate de cercetătorii din acest domeniu, sau menționate în deciziile și rapoartele unor înalte autorități internaționale. Studiul intenționează să fie o sursă de informație într-un domeniu puțin cercetat și un ghid științific fundamentat, pentru a asista specialiștii în materie și factorii de decizie în contextul fenomenelor migraționale moderne.

Pentru atingerea scopului propus, au fost stabilite următoarele obiective:

- cercetarea mecanismelor juridice de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți pe care le au la dispoziție și le utilizează statele, organizațiile internaționale și sectorul privat;
- cercetarea contextului internațional în domeniul drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți;
- identificarea ariilor de probleme în acest domeniu în legislația și practica națională și cea internațională;

- studiul bunelor practici implementate de autoritățile publice și de organizațiile de drept privat la nivel național și internațional.

Ipoteza de cercetare. Drepturile sociale ale lucrătorilor migranți sunt o categorie de drepturi desconsiderate în activitatea organizațiilor internaționale, iar cu privire la state (în special cele de destinație), se atestă o reticență în ratificarea mecanismelor internaționale de protecție și asigurare a acestora. O atare situație contribuie la creșterea sporită a vulnerabilității cetățenilor Republicii Moldova implicați în migrația de muncă.

Sursele, materialele și datele existente permit identificarea unor mecanisme și bune practici ce pot asigura protecția drepturilor sociale ale acestor lucrători. În linii generale, sunt identificate trei abordări de protecție: 1. măsuri ce pot fi implementate de organizațiile internaționale; 2. cele ce pot fi realizate de autoritățile de stat; 3. măsurile și acțiunile la dispoziția unor entități de drept privat.

În cercetare ne-am propus să identificăm statu-quo-ul în domeniul protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, să enumerăm și să propunem mecanisme juridice funcționale de asigurare a acestor drepturi, cu evidențierea lacunelor legislative, formulând recomandări și propuneri de *lege ferenda* în acest domeniu.

Problema științifică importantă soluționată în teză constă în elucidarea situației juridice și practice sub aspectul protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova, având drept scop identificarea situației în acest domeniu și a mecanismelor de protecție a acestor drepturi realizate de către diferiți actori (organizații internaționale, instituții de stat, entități de drept privat), îndreptate spre protejarea drepturilor sociale (drepturilor de muncă și celor din domeniul protecției sociale) ale lucrătorilor migranți cetățeni ai RM prin identificarea mecanismelor eficiente de aplicare a legislației, în contextul creșterii fluxului migraționist.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Metodologia utilizată este cu preponderență de tip calitativ, fiind cercetate actele normative, studiile și literatura de specialitate din domeniu. Printre metodele utilizate pentru atingerea rezultatelor cercetării, poate fi menționată metoda logică, în speță deducția și inducția. Metoda comparativă a permis examinarea legislației și a practicii din domeniu ale altor state. Metoda istorică a permis înțelegerea contextului de adoptare și aplicare a mecanismelor moderne de reglementare a migrației muncii. Metoda statistică a permis identificarea datelor cantitative esențiale cu privire la situația lucrătorilor migranți. Este necesar de menționat caracterul bivalent al surselor utilizate în cercetare, or, tematica examinată are o natură atât de drept privat, cât și de drept public.

În literatura juridică autohtonă lipsesc cercetări de ansamblu cu privire la protecția

drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți și la migrația de muncă. Unele aspecte sunt examinate în lucrări de dreptul muncii, drept internațional și drept constituțional, cât și în lucrări din domeniul științelor economice sau sociologice. În special, au fost consultate lucrările următorilor cercetători: N. Romandaș, Ed. Boișteanu, E. Donos, A. Chisari-Rurak, Al. Buruian, D. Cucuș, Cr. Burian, I. Guceac, V. Cucerescu, M. Vremiș, V. Moșneaga, ș.a. De menționat și faptul că în țara noastră au fost susținute câteva teze de doctor care analizează tangențial migrația internațională a muncii: C. Burian, *Fenomenul migrației și statutul juridic al străinului în dreptul internațional public*, anul 2010 [1]; A. P. Larion, *Cooperarea statelor la nivel internațional în vederea realizării drepturilor fundamentale la muncă*, anul 2016 [5], și A. Luca, *Reglementarea migrației forței de muncă la nivel internațional și național*, anul 2016 [7]. Atragem atenția că aceste teze au fost susținute la specialitatea Drept internațional și european public (Drept internațional public) și iau în dezbateră tangențial tematica protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți din RM, fără a examina în detaliu legislația națională și situația individuală a lucrătorului migrant, ca subiect de cercetare.

În literatura de specialitate din România, tema în discuție a fost cercetată în lucrările cercetătorilor: S. Scăunaș, D. Țop, O. Stefan, A. Țiclea, N. Valerică, C. A. Moarcăș Costea, E. Vieriu, D. Vieriu, I. T. Ștefănescu ș.a.

Totuși, baza cercetării s-a întemeiat pe lucrările savanților europeni, nord-americani și din alte state anglo-saxone, unde această tematică este cercetată mai detaliat: H.J. Stainer, P. Alston, T. Bruegental, K.D. Magliveras, P.A. Taran, J.S. Hainsfurther, A. Inghammar, S. Peers, J. Fudge, P. Herzfeld Olsson, R. Sabates-Wheeler, J. Koettl, J. Klabbers, A. Betts, M.E. Peters, V. Mantouvalou, K. H. Anderson, L. Barbone, S. Chaoui și alții, menționați în bibliografia acestei lucrări. Un rol important în contextul prezentei cercetări l-au avut studiile făcute sub egida unor organizații internaționale: (ONU, Organizația Internațională Migrație (OIM), Consiliul Europei ș.a). Totodată, a fost utilizat Registrul de stat al actelor juridice - (www.legis.md), bazele de date ale Consiliului Europei (HUDOC), ONU, OIM și cea a Curții Europene de Justiție – (CURIA).

Publicații la tema tezei. Rezultatele cercetărilor efectuate și-au găsit reflectarea în 18 lucrări științifice ale autorului, și anume în studii, articole și comunicări științifice.

Sumarul compartimentelor tezei: Structura tezei este constituită din: adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, care oferă o caracteristică generală a problemei examinate și abordează migrația de muncă și drepturile sociale ale lucrătorilor migranți ca obiect de studiu teoretic, abrevieri, patru capitole, concluzii și recomandări generale, bibliografia ce include 339 de surse bibliografice, anexe, declarația privind asumarea răspunderii, *CV-ul* autorului.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1. Analiza situației în domeniul protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova.

Subcapitolul 1.1. Analiza literaturii și cercetărilor existente în domeniul protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cetățeni ai RM, conține analiza literaturii de specialitate, a studiilor și a cercetărilor existente. În urma studierii diverselor surse se atestă, în literatura de specialitate din țara noastră, un număr redus de lucrări ce examinează subiectul dat de cercetare. În literatura juridică română se acordă o atenție înaltă migrației internaționale a muncii, în special mobilității forței de muncă intra-UE, mai cu seamă în literatura publicată după aderarea acestei țări la Uniunea Europeană. În același timp, în publicațiile mai recente observăm o frecvență mai redusă a tematicilor ce țin de migrația internațională a muncii și de mobilitatea forței de muncă în cadrul UE. Cu referire la literatura de dreptul muncii și protecție socială din Federația Rusă, chiar dacă lipsesc abordările ce țin de migrația internațională, majoritatea studiilor conțin secțiuni dedicate dreptului internațional al muncii, în care este menționată și situația migranților. Majoritatea autorilor analizează funcționarea OIM și ONU, convențiile ratificate și conținutul lor. În lucrările mai recente de dreptul muncii din Federația Rusă observăm o atenție mai mare acordată aspectelor de migrație a muncii, în special imigrării și reglementării muncii imigranților pe teritoriul acestui stat. În viziunea noastră, aceasta se explică prin faptul că Federația Rusă este un stat de destinație, și nu unul de origine a migrației de muncă. Există și anumite cercetări specializate care analizează mai în detaliu aspectele ce țin de migrația de muncă, de ex., lucrarea lui I. Kiseliiov, *Труд с иностранным участием*, apărută în 2003 [21]. În literatura din Ucraina ținem să menționăm monografia cercetătorului S.Y. Vavzhenciuk, *Охорона та захист трудових прав працівників* [22]. Această lucrare se concentrează exclusiv pe definirea și identificarea variatelor forme de protecție a drepturilor de muncă, cu toate acestea accentul fiind pus pe protecția lor la nivel național. În aceeași ordine de idei, specificăm că doctrina franceză a dreptului muncii are o abordare foarte amănunțită, chiar am putea spune enciclopedică pe alocuri. Un alt aspect al acesteia este focalizarea pe aspectele sociale.

În subcapitolul 1.2. Cadrul conceptual al termenilor drept social, lucrător migrant, protecție juridică a drepturilor și securitate socială, se oferă definiția termenilor cu care se operează pe parcursul cercetării, se examinează utilizarea acestor termeni în legislația internațională și cea națională, cât și se examinează oportunitatea unor completări ale actelor normative în vigoare cu privire la acest aspect. Delimitarea drepturilor sociale de alte categorii de drepturi este dificilă,

CEDO în *Airey vs Irlanda* argumentează că multe dintre drepturile civile și politice reglementate în cadrul CEDO au și implicații de natură socială sau economică, iar simplul fapt că o interpretare a Convenției se poate extinde în sfera drepturilor sociale și economice nu ar trebui să fie un factor decisiv împotriva unei astfel de interpretări. Curtea menționează clar că nu există nicio diviziune etanșă care să separe sfera socială și economică de domeniul reglementat de Convenție, adică de drepturile civile și politice [15]. Reieșind din cele consemnate supra, considerăm că în categoria drepturilor sociale se încadrează inclusiv drepturile de muncă, dar și cele ce țin de protecția socială.

De asemenea, pe lângă alte definiții ale acestui termen menționate în teză, suntem de părerea că, referitor la obiectul de cercetare a prezentei teze, drepturile sociale reprezintă categoria de drepturi pe care ființa umană le are în contextul interacțiunii sale sociale pentru prestarea muncii, beneficierea de rezultatul acesteia, cât și protecția sa socială, în cazul imposibilității de a-și asigura o viață demnă. Cu privire la definirea termenului de lucrător migrant, putem menționa definiția din legislația națională: *lucrător emigrant* - cetățean al Republicii Moldova, cu domiciliu permanent sau cu reședință temporară pe teritoriul țării, care este angajat, urmează a fi angajat sau a fost angajat în vederea prestării unei activități remunerate pe teritoriul țării de destinație [6].

Teza, de asemenea, definește și alți termeni relevanți obiectului cercetării, de exemplu, acel de migrant regulat și migrant iregular, prezenți în Convenția internațională a ONU privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora (CIDMM), dar nu și în legislația națională, aspect care trebuie corectat, fiind realizată și o propunere de *lege ferenda* în acest scop. Sunt definiți și termenii de migrație temporară și migrație permanentă, importanți pentru a înțelege dreptul de acces la anumite drepturi sociale, în special ce țin de protecția socială. Termenul de protecție juridică a drepturilor este un alt element component al obiectului cercetării care a fost reflectat în teză, fiind analizate și forme specifice de protecție a drepturilor sociale (guvernamentale și neguvernamentale; cele guvernamentale incluzând protecția judiciară și cea administrativă), cât și natura raporturilor juridice de protecție (raporturi juridice de muncă preventiv-protective, raporturi cu caracter protectiv și raporturi ce țin de răspunderea juridică în dreptul muncii).

Subcapitolul 1.3. Abordarea protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți în Republica Moldova, este dedicat analizei evoluțiilor istorice și recente ale cadrului normativ național relevant obiectului de cercetare. Este realizată o analiză istorică a adoptării și modificărilor actelor normative în perioada de la Independența RM. Concluzionăm că se atestă o instabilitate a raporturilor juridice din acest domeniu, astfel din 1991 și până în prezent au fost

adoptate patru legi-cadru în domeniul migrației de muncă a cetățenilor RM, precum și o HG ce reglementează relațiile de angajare în muncă peste hotare. Această analiză ne permite să separăm cele patru etape de elaborare și modificare a legislației cu privire la migrație: anii 1990-2000, 2000-2008, 2008-2020 și 2020 până în prezent. O adevărată schimbare de abordare s-a produs odată cu completarea Legii nr. 105/2018, prin Legea nr. 137/2020, și completarea HG nr. 1276/2018, prin HG nr. 78/2021. Aceste modificări stabilesc clar competențele Ministerului Muncii și Protecției Sociale (MMPS), în calitate de organ coordonator al domeniului migrației de muncă. De asemenea, noile schimbări legale împuternicesc Inspectoratul de Stat al Muncii (ISM), să realizeze funcții de control al domeniului agențiilor private de ocupare a forței de muncă (APOFM), și al activității intermediarilor informali. Pe lângă cadrul normativ în vigoare au fost examinate și documentele de politici din acest domeniu (de ex. Strategia Națională în domeniul Migrației și Azilului 2011-2020, Strategia Națională „Diaspora 2025” etc). A fost stabilit că acestea chiar dacă nu sunt acte normative, în practică ele creează consecințe juridice, definesc categorii legale noi și contribuie la adoptarea și modificarea cadrului normativ [16, p.81].

Tot aici a fost realizat un pronostic al perspectivelor migrației de muncă din RM. Considerăm că aceasta nu se va opri, ci în cel mai bun caz, va continua în ritm similar cu cel de azi ori într-un trend ascendent, principalele cauze fiind regimul liber de vize cu UE și creșterea angajării prin programe sezoniere sau temporare de migrație; posibil se va accentua exodul specialiștilor înalt calificați „brain-drain”; comunitatea numeroasă a moldovenilor de peste hotare (diaspora) va avea un rol determinant în stimularea proceselor migraționale de lungă durată; creșterea numerică a deținătorilor unei cetățenii sau a unui permis de ședere în UE va contribui la libera circulație în cadrul spațiului comunitar și altor regiuni; de asemenea, în baza datelor unor studii, opinăm că pandemia Covid-19 va avea un impact limitat asupra tendințelor migraționale din RM, dar un alt factor extern, și anume războiul actual din Ucraina, va contribui la intensificarea tendințelor emigraționale, mai ales dacă acesta va continua.

Subcapitolul 1.4. Abordarea protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți peste hotare, include o analiză a evoluției istorice a reglementării și protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Ca rezultat, sunt identificate și analizate trei perioade istorice distincte. În perioada post-belică (1945-1970) a avut loc reconstruirea ordinii internaționale și crearea cadrului actual de protecție a drepturilor omului și a ONU, dar și de reconstrucție a continentului european ca urmare a celui de-al doilea război mondial. În a doua perioadă, anii 1970-1990, au loc anumite crize economice, care au încetinit dezvoltarea economică în lume și au redus

necesitatea forței de muncă, contribuind la adoptarea actelor normative axate pe limitarea migrației internaționale și integrarea migranților deja aflați în țările de destinație. Tot atunci se formează și unele dintre mecanismele naționale de control al imigrației iregulare. În perioada recentă, 1990-2020, au fost adoptate ultimele acte normative în domeniul migrației internaționale a muncii, perioadă care continuă și acum, iar atât organizațiile internaționale, cât și statele nu au stabilită o direcție clară de gestionare a domeniului mobilității umane, aspect confirmat de adoptarea unui număr tot mai mare de documente soft-law. Tot aici sunt identificate perspectivele migrației de muncă la nivel internațional, în special tendințele de simplificare a migrației specialiștilor înalt calificați, în timp ce condițiile de migrație pentru lucrătorii necalificați se înăspresc sau nu se modifică semnificativ.

Capitolul 2. Poziționarea instituțională a autorităților publice în asigurarea protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova.

În subcapitolul 2.1. Dimensiunile juridice ale politicilor autorităților publice din RM în domeniul protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cetățeni ai RM, se examinează rolul autorităților naționale în asigurarea drepturilor sociale ale acestei categorii de subiecți juridici. Astfel, autoritățile naționale sunt principalii responsabili pentru asigurarea protecției drepturilor sociale ale cetățenilor RM aflați în afara țării. Totuși, în practică, spectrul de măsuri și instrumente de care acestea dispun este limitat în mare parte de măsurile care pot fi realizate pe teritoriul Republicii Moldova.

Cu privire la responsabilitățile generale ale autorităților naționale, acestea sunt menționate într-un studiu al OIM și care se rezumă la: „ratificarea standardelor internaționale; orientarea și informare înainte de plecare; reglementarea funcționării agențiilor private de ocupare a forței de muncă; furnizarea funcțiilor de sprijin consular corespunzătoare; negocierea contractelor de muncă model; încheierea acordurilor bilaterale și a memorandumurilor de înțelegere cu țările de destinație; implicarea partenerilor sociali și a societății civile pentru a oferi sprijin lucrătorilor migranți; furnizarea de fonduri de asistență și programe de asistență socială pentru familiile rămase în țară și de ajutor pentru reintegrarea celor reîntorși” [14, p.156]. Tot aici este analizat conceptul de abordare sistemică în domeniul migrației de muncă, aceasta presupunând o coeziune clară între diferite instituții ce activează în domeniu, repartizarea eficientă a atribuțiilor, ierarhizarea funcțională clară și comunicarea între elementele acestui sistem. În acest context, în teză sunt enumerate autoritățile administrației publice centrale de specialitate implicate în protecția drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți: Guvernul, Cancelaria de Stat, (prin Biroul Relații cu Diaspora (BRD)),

Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS), Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă (ANOFM), Inspectoratul de Stat al Muncii (ISM), Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE), Direcția Generală Afaceri Consulare, Ministerul Afacerilor Interne, Agenția Servicii Publice și Inspectoratul General pentru Migrație. Un rol de o importanță determinantă îl au Curtea Constituțională (CC) și instanțele judiciare.

Autoritatea cu cele mai largi atribuții de gestionare a migrației muncii în țara noastră este MMPS, acesta dispunând de un rol esențial în elaborarea și implementarea actelor normative și a documentelor de politici. Sunt examinate și atribuțiile aferente instituțiilor sale subordonate: ANOFM, ISM, Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS). Astfel, ANOFM implementează acordurile bilaterale în domeniul migrației muncii și asistă la reintegrarea lucrătorilor migranți. ISM este instituția de control pe domeniul plasării forței de muncă în străinătate de către agențiile private de ocupare a forței de muncă (APOFM) și intermediarii nelicențiați, iar CNAS este responsabilă de negocierea acordurilor bilaterale în domeniul protecției sociale, asistă lucrătorii migranți să obțină prestațiile la care au dreptul în baza acestor acorduri, dar și alte prestații la care sunt îndreptățiți conform legislației în vigoare. BRD a fost constituit în anul 2012 în cadrul Cancelariei de Stat, crearea unor instituții similare privind gestionarea diasporei fiind o tendință recentă, iar la momentul de față majoritatea statelor dispun de o autoritate cu funcții similare. Rolul BRD se rezumă, în special, la interacțiunea cu diaspora pe aspectele cultură, educație, economie, însă are și unele atribuții legate de domeniul social (reintegrare, informare, asistență etc.). Concluzionăm că este necesară desemnarea unei autorități centrale unice pentru gestionarea acestui domeniu, iar multiplele opinii despre autoritatea relevantă pentru acest scop se rezumă la: Ministerul Afacerilor Interne (în special pentru țările de destinație a migrației) și Ministerul Muncii (în țările de origine a migrației de muncă), sau un organ colegial constituit din reprezentanții mai multor autorități publice.

Un rol definitiv în acest domeniu îl are Curtea Constituțională (CC), în teză fiind examinate mai multe Hotărâri și Decizii ale CC și impactul acestora asupra drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Cu privire la rolul instanțelor judiciare, în teză sunt examinate un șir de decizii și încheieri ale instanțelor naționale pe dosarele civile și penale. Un aspect important care trebuie menționat este numărul mic de litigii judiciare ce țin de migrația de muncă și drepturile sociale ale lucrătorilor migranți. Aceasta se explică prin faptul că lucrătorul migrant de obicei nu dispune de timpul necesar pentru a participa în cadrul unui litigiu judiciar și, pe de altă parte, dificultățile de acces la justiție, per general, întâmpinate de lucrătorii migranți. Aceasta ne face să concludem că

mecanismele administrative ar putea fi în unele cazuri mai eficiente în protecția unor drepturi sociale ale lucrătorilor migranți.

Cu privire la cadrul normativ național, sunt listate convențiile internaționale din acest domeniu la care RM este parte: 1. Convenția OIM nr. 111/1958 cu privire la discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă; 2. Convenția OIM nr. 97/1949 cu privire la migrația în scop de angajare; 3. Convenția CE din 24.11.1977 cu privire la statutul lucrătorilor migranți; 4. Convenția OIM nr.181/1997 cu privire la agențiile private de ocupare a forței de muncă. De asemenea, sunt examinate prevederile relevante ale acordului de asociere între RM și UE. De asemenea, sunt examinate actele normative naționale, în special, Codul muncii, Legea nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj și HG nr.1276/2018 „Pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă” și modificările recente ale acestora, care au făcut cadrul normativ în vigoare mai progresiv și mai eficient în asigurarea drepturilor lucrătorilor migranți. Cu privire la legislația din domeniul protecției sociale, sunt examinate un șir de acte normative: Legea nr.156/1998 privind sistemul public de pensii; Legea nr.489/1999 privind sistemul public de asigurări sociale; Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr.756/1999; Legea nr. 289/2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale; Instrucțiunea CNAS privind modalitatea de asigurare prin contract în sistemul public de asigurări sociale din 15.03.2005. La fel, sunt examinate atât prevederile actuale, cât și impactul modificărilor recente (în special, ca urmare a declarării neconstituționalității unor prevederi ce afectau dreptul la protecție socială al migranților). Sub aspectul reintegrării lucrătorilor migranți moldoveni, concluzionăm că implicarea autorităților RM în acest proces este redusă, iar sub unele aspecte, nu sunt clar divizate atribuțiile autorităților de stat.

În subcapitolul 2.2. Acordarea de către misiunile diplomatice a asistenței și protecției diplomatice și consulare lucrătorilor migranți, cetățeni ai RM, este examinată activitatea reprezentanțelor diplomatice și protecția acordată de acestea. Se face distincția dintre termenii de protecție diplomatică și cel de protecție consulară. Concluzionăm că pentru cercetare este importantă analiza protecției consulare, fiindcă aceasta este destinată protecției directe a lucrătorului migrant. Protecția diplomatică, pe de altă parte, se invocă de către stat în cazul încălcărilor în masă, în special a drepturilor civile și politice care nu fac obiectul tezei. Conform lui Burian A., protecția consulară are mai multe caracteristici distincte, ea este aplicabilă pe plan local, în circumscripția consulară, spre deosebire de protecția diplomatică care acționează în plan național, adresându-se

guvernului statului de reședință [2, p.95]. De asemenea, se realizează o analiză succintă a modului de acordare a asistenței consulare, cu referință la opiniile cercetătorilor din domeniu, dar și la legislația în vigoare (HG nr.368/2002 „Cu privire la aprobarea Statutului Consular”, pct.53). În continuare, se realizează o analiză a instituției atașatului de muncă, care este acel funcționar diplomatic care poate asista lucrătorii migranți să se angajeze și să lucreze legal în țările de destinație, poate interveni în conflictele și litigiile de muncă (în limitele permise de actele normative internaționale), în scopul asigurării unui anumit nivel de protecție a drepturilor lucrătorilor migranți. În teză se enumeră mai multe state de origine a forței de muncă care au instituit o asemenea poziție în misiunile lor diplomatice și se recomandă includerea unor măsuri similare și în legislația națională. Alte măsuri specifice de protecție, enumerate în teză, includ suportul lucrătorilor temporari plasați în baza acordurilor bilaterale, practicat, de exemplu, de El Salvador și Mexic.

În cadrul subcapitolului 2.3. Protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cetățeni ai RM prin intermediul acordurilor bilaterale, este cercetată. Se constată beneficiile indubitabile ale acestor acorduri, ele iau în considerare interesele specifice și situația concretă ale părților semnatare, creează o responsabilitate mai mare a statelor de destinație, pot include aspecte mai individuale și specifice decât cele din alte acte internaționale. În domeniul migrației de muncă, RM a semnat mai multe acorduri inclusiv cu: Federația Rusă (1993), Ucraina (1993), Republica Belarus (1994), Azerbaidjan (2005), Italia (2011), Israel (2012), Bulgaria (2018), Germania (2021). Dintre acestea, sunt active acordurile cu Israelul, Bulgaria și Germania, examinate detaliat în teză. În domeniul protecției sociale, RM a semnat circa 20 de acorduri bilaterale, dintre care 16 permit portabilitatea unui șir de prestații: România, Portugalia, Bulgaria, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Polonia, Ungaria, Belgia, Lituania, Germania, Republica Elenă, Turcia, Republica Belarus și Spania. Altor patru li se aplică principiul teritorialității, ce presupune că prestațiile se achită conform regulilor țării de domiciliere a persoanei: Republica Azerbaidjan, Federația Rusă, Ucraina, Republica Uzbekistan. Datele din rapoartele anuale ale CNAS, menționate în teză, arată un număr mic de beneficiari ai prestațiilor în baza acestor acorduri, ceea ce denotă anumite deficiențe de implementare a acestora. Acordurile bilaterale sunt printre cele mai eficiente mecanisme de protecție a drepturilor lucrătorilor migranți, chiar dacă în practică au și anumite dezavantaje: deseori monitorizare și executare slabă; trăsături asemănătoare cu instrumentele soft-law; poziția mai slabă de negociere a statelor de origine.

În subcapitolul 2.4. Exercițarea de către autoritățile statelor de destinație a protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai RM, se examinează rolul

autorităților din statele de destinație în protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova. Sunt analizate unele instituții naționale de protecție, inclusiv inspecțiile de muncă și alte autorități similare, de ex., oficiile consultative din Canada, Consiliul pentru practicile neloiiale de angajare, legate de imigrare din cadrul Departamentului de Justiție al SUA, Serviciul Irlandei pentru Naturalizare și Imigrare, Oficiul Francez de Imigrare și Integrare etc. În multe state informarea migranților este percepută ca un mecanism eficient de protecție a drepturilor lucrătorilor, de aceea anumite state au introdus cursuri de instruire pentru migranții recent veniți, de ex., Coreea de Sud, Singapore.

Unei analize detaliate au fost supuse drepturile lucrătorilor migranți iregulari în țările de destinație. Astfel, au fost identificate trei abordări diferite, aplicate în cadrul diferitor sisteme de drept. În sistemul continental, în mod specific statele UE, se practică sancționarea angajatorilor ce utilizează forța de muncă a migranților iregulari, dar se permite ca migrantul iregular să beneficieze de rezultatele muncii lui. În cadrul sistemului de drept common-law, în schimb, migrantul iregular care a încălcat legislația nu poate beneficia de rezultatele acestei încălcări, în unele cazuri chiar nici de plata salariului. Cu privire la sistemul de drept islamic, a fost argumentat impactul sistemului de sponsorizare „Kafala”, atât asupra limitărilor drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cât și în crearea situațiilor de iregularitate a lucrătorilor migranți. În acest scop, sunt citate anumite documente juridice ce examinează drepturile sociale ale lucrătorilor iregulari: 1. *Opinia Consultativă a Curții Inter-Americane a Drepturilor Omului (OC-18/03 din 17.09.2003)*; 2. *Raportul Comisiei Inter-Americane a drepturilor omului (nr. 50/16, pe cazul 12.834)*. Aceste documente confirmă corectitudinea delimitării încălcărilor statutului migrațional de raporturile și drepturile sociale și de muncă ale lucrătorului și recomandă acordarea acestor drepturi în condiții egale de care beneficiază și alți lucrători.

Cu privire la acordarea accesului la protecție socială, putem menționa câteva regimuri distincte ce influențează situația lucrătorilor migranți: Regimul I (portabilitate) include toți migranții legali care au acces nediscriminatoriu la serviciile sociale în țara gazdă, iar țara de origine și țara gazdă au încheiate acorduri bilaterale sau multilaterale de securitate socială pentru a garanta transferul deplin al beneficiilor acumulate. Regimul II (exportabilitate) include migranții legali care au acces la servicii sociale și de securitate socială din țara gazdă, fără ca un acord bilateral să fie încheiat între țara gazdă și țara de origine. Regimul III (excluderea accesului) include migranții legali fără acces la securitate socială în țara gazdă, fie pentru că sunt excluși sau pentru că nu există un sistem de securitate socială în țara gazdă. Regimul IV (informalitate), conform autorilor Robert

Holzmann și Johannes Koettl, presupune, în special, situația migranților iregulari fără acces la protecție socială [17, p.4-5]. Pe lângă acestea, în unele țări există regimuri mixte de protecție socială aplicabile migranților.

Capitolul 3. Protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova realizată de către entitățile de drept privat.

În subcapitolul 3.1. *Atribuțiile agențiilor private de ocupare a forței de muncă în protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cetățeni ai Republicii Moldova*, este cercetat potențialul rol al agențiilor private de ocupare a forței de muncă (APOFM) în asigurarea protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Este examinată definiția serviciilor de intermediere a muncii de către APOFM conform Convenției Organizației Internaționale a Muncii (OIM) 181/1997 „Cu privire la agențiile private de ocupare a muncii”. În acest context este examinată și obligația de intervenție a APOFM în litigiile de muncă ale lucrătorului plasat în străinătate, conform prevederilor HG nr.1276/2018 (cap. XI). În acest subcapitol de asemenea se menționează încălcările drepturilor comise de APOFM și intermediarii nelicențiați (preluări de plăți pentru angajare, crearea unor situații de servitute, excrocherii din partea intermediarilor nelicențiați ș.a.). Contractul de intermediere a muncii este un alt aspect important de examinat, spre deosebire de prevederile din Legea cu privire la migrație nr.180/2008 (abrogată), noua Lege nr.105/2018 și HG nr.1276/2018, definește în detaliu acest contract și reglementează conținutul său. Este analizată natura juridică a acestui contract: conform unor cercetători, acesta ar fi un contract civil, pe când alții remarcă că acesta este mai curând un contract de dreptul muncii. Considerăm și argumentăm în teză că acesta este un contract de dreptul muncii. În teză este realizată o analiză de retrospectivă a șase contracte de intermediere. Observăm că, cel mai recent contract (nr.6), elaborat în baza prevederilor Legii nr.105/2018 și HG nr.1276/2018, include un șir de clauze ce asigură mecanismele de protecție a lucrătorilor migranți ce lipsesc din contractele anterioare elaborate în baza Legii nr.180/2008.

Cerința de licențiere a acestui gen de activitate este interpretată ca o formă de monitorizare și control de către stat al domeniului respectiv de activitate. Un alt element de monitorizare și prevenție este și mecanismul de verificare prealabilă, care cere APOFM să se asigure că nu colaborează cu un beneficiar de rea-credință. Iar pentru situația intermediarilor ce prestează servicii de plasare a forței de muncă în străinătate fără licență, modificările recente la Legea nr. 105/2018 introduc termenul de intermediar nelicențiat, definit în modul următor: „persoană fizică sau juridică care desfășoară activități de intermediere a muncii, în mod similar unei agenții private, fără a deține licență de activitate” [6]. Includerea în câmpul legal a acestui termen, permite crearea unor

mecanisme de control și monitorizare pentru cei care oferă ilegal locuri de muncă în străinătate. Sub aspectul de control și monitorizare, pentru prima dată Legea nr. 105/2018 stabilește, la art. 63³, organele care desfășoară controlul activității APOFM și intermediarilor nelicențiați și unele aspecte de desfășurare a procedurii de control. În speță, organul de control principal este ISM, care poate solicita participarea, după caz, a Centrului pentru Combaterea Traficului de Persoane, a Agenției Servicii Publice și a ANOFM. De asemenea, sunt examinate și temeiurile de suspendare și retragere a licențelor, se constată că aceste măsuri sunt singurele sancțiuni directe care există la momentul de față în legătură cu încălcările comise de APOFM. Un alt mecanism de protecție examinat în teză și care a fost introdus prin recente modificări legale este includerea în responsabilitatea APOFM a cheltuielilor de repatriere, dacă acestea nu sunt acoperite de asigurare. De asemenea, se analizează procedura de depunere a petițiilor de către lucrători, după plasarea acestora la muncă, iar noile modificări legale reglementează inclusiv comunicarea cu utilizarea e-mailului pe care APOFM trebuie să îl ofere lucrătorului. Ultimul mecanism de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți este autoreglementarea APOFM, în special prin asociațiile de agenții private din acest domeniu și codurile de etică, utilizând procedurile de control intern adoptate de acestea.

În subcapitolul 3.2. Implicarea asociațiilor obștești și a organizațiilor de diasporă în protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, cetățeni ai Republicii Moldova, este analizată practica de activitate a asociațiilor obștești, dar și a asociațiilor diasporei ce activează în alte țări, care acordă asistență lucrătorilor migranți. Constatăm că Asociațiile Obștești (ONG-uri) atât naționale, cât și internaționale dispun de competențe semnificative în anumite domenii ce pot avea impact asupra protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Acestea se pot implica în acțiuni practice de asistență, după modelul unor clinici juridice, pentru unele categorii de migranți, dar și pot monitoriza și realiza acțiuni de susținere a protejării drepturilor unor categorii specifice de lucrători migranți, de ex., Rețeaua de ONG-uri PICUM pentru lucrătorii iregulari. De asemenea, aceste Asociații pot promova ratificarea de către state a anumitor Convenții internaționale sau alte acte. Este deosebit de important rolul acestor entități în contextul funcționării organizațiilor internaționale. Astfel, ONG-urile deseori se implică în perfectarea așa-ziselor rapoarte paralele (shadow reports) cu privire la respectarea de către state a prevederilor anumitor acte internaționale. La fel, acestea sunt invitate să participe în unele grupuri de lucru ale organizațiilor internaționale sau sunt membri direcți ai lor (de ex., Consiliul European).

Cu privire la asociațiile diasporei, este important de menționat regimul juridic ambiguu al diasporei în calitate de concept sau element în dreptul internațional. Același lucru se observă și cu

privire la cercetările din domeniul internațional. Autori, cum ar fi Larissa van den Herik, cercetătoare în domeniul dreptului internațional public, menționează că această tematică este în mod general absentă din studiile legale internaționale [19, p.2]. În RM conceptul de diasporă este definit în cadrul Strategiei Naționale „Diaspora 2025”, domeniul fiind reglementat prin intermediul documentelor de politici. În teză se menționează că, în majoritatea statelor din regiune sunt adoptate legi cu privire la diasporă, totuși abordarea RM de a gestiona domeniul dat prin documente de politici are avantajele sale, fiind mai flexibilă și informală. Cu privire la reglementările internaționale, în prezent nu există o convenție cu privire la diasporă sau convenții care ar aborda diaspora sub aspectul social. Raportul Comisiei de la Veneția cu privire la tratamentul preferențial al minorităților naționale de către statele de origine a acestor diasporă din 19-20 octombrie 2001 este primul document internațional în acest domeniu. Raportul include un șir lung de recomandări, din care putem rezuma două esențiale: 1. statele de origine a diasporălor nu pot afecta prin acțiunile lor suveranitatea statelor de reședință a diasporălor; 2. interacțiunea statelor de origine a diasporălor cu comunitățile diasporale din alte state trebuie să se rezume la drepturile culturale și de educație, dacă nu există acorduri bilaterale care ar permite altceva.

În subcapitolul 3.3. Competențele organizațiilor sindicale în materia protecției juridice a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova, este examinat rolul sindicatelor în acordarea protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Astfel, se analizează rolul și potențialul impact al sindicatelor din RM, fiind examinate, în special, prevederile Legii sindicatelor nr.1129/2000. Este menționat Acordul de colaborare al Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova cu sindicatul Uniunii Italiene a Muncii (UIL) din Italia, încheiat la 16.05.2013, dar care nu a adus rezultate tangibile sub aspectul protecției drepturilor sociale ale migranților [8].

O analiză separată este realizată cu privire la rolul sindicatelor din țările de destinație. Opinăm că relația actuală a sindicatelor cu lucrătorii migranți este orientată spre includerea acestora în mișcarea sindicală. Un rol deosebit îl au contractele și acordurile colective, de exemplu, în unele țări UE în care salariul minim nu este stabilit de lege, acesta se negociază și se include în cadrul acestor acte normative. Astfel, în unele state calitatea de membru de sindicat înseamnă și beneficierea de prevederile acestor acorduri, care nu se extind în toate cazurile și asupra lucrătorilor care nu fac parte din sindicat. De asemenea, sunt analizate categoriile de lucrători migranți slab sindicalizate, în special ca urmare a limitărilor în statutul lor legal: lucrătorii migranți iregulari, lucrătorii casnici, lucrătorii din agricultură, lucrătorii de agenție; cât și dreptul migranților de a

forma propriile sindicate și oportunitatea creării acestora.

Capitolul 4. Mecanisme internaționale de protecție juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți.

În cadrul subcapitolului 4.1. Rolul Organizației Internaționale a Muncii și al altor organisme ale ONU în protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, este examinat. ONU este nucleul arhitecturii moderne a dreptului internațional și din acest punct de vedere rolul său în asigurarea drepturilor lucrătorilor migranți este unul determinant. Astfel, este realizată o analiză comparativă a impactului celor două pacturi cu privire la drepturile omului: Pactul cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale (PDESC) și Pactul cu privire la Drepturile Civile și Politice (PCP). Este menționată diferența semnificativă între acestea, PCP având mecanisme mult mai eficiente de recepționare și examinare a plângerilor cu privire la drepturile încălcate, în timp ce în cadrul PDESC un mecanism de examinare a comunicărilor a fost creat doar începând cu anul 2013 (Rezoluția ONU 8/2 din 18 iunie 2008), fiind aplicat doar în cazul statelor care l-au acceptat.

Comparând aceste două instrumente internaționale observăm abordarea diferită asupra drepturilor sociale, acestea fiind practic reduse la un rang secund în raport cu drepturile civile și politice. Tot aici se analizează rolul și impactul Convenției internaționale a ONU privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora (CIDMM), care este cea mai modernă Convenție în domeniul migrației internaționale a muncii. Totuși, acest instrument nu este lipsit de probleme de implementare, întâlnind opoziția statelor de a îl ratifica și promova (în special, a celor de destinație), mai ales din cauza că aceasta conferă anumite drepturi migranților iregulari, dar și din cauza anumitor imperfecțiuni, examinate critic de unii cercetători: deficiențe în reglementarea drepturilor ce țin de protecția socială, reglementarea insuficientă a drepturilor lucrătorilor migranți iregulari etc. Reiterăm importanța CIDMM, prevederile sale servind drept sursă de inspirație pentru cadrul normativ național (de ex., Legea nr.105/2018). Ultimul mecanism examinat este procedura Controlului Periodic Universal, care este un proces cooperativ ce evaluează permanent și global datele cu privire la drepturile omului în cadrul tuturor statelor membre ale ONU. Totuși, constatăm că aceasta la fel se axează pe drepturile civile și politice și acordă mai puțină atenție drepturilor sociale.

Cu privire la rolul OIM, concluzia succintă care poate fi formulată este că Convențiile din domeniul migrației internaționale a muncii (OIM 97, OIM 143, OIM 181, OIM 198) au avut un impact mai tangibil și mai eficient asupra asigurării și protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor

migranți, decât, spre exemplu, cele din domeniul protecției sociale (OIM 118, OIM 102, OIM 157), care au fost ratificate doar de câteva state. În cadrul OIM, în mod special în Constituția acestei organizații, este pus la punct un mecanism complex de supraveghere și executare a obligațiilor asumate de state, inclusiv cu obligația de raportare regulată asupra măsurilor luate. Aceste rapoarte sunt examinate de către un comitet de experți. Cazurile examinate de OIM includ rapoarte cu privire la respectarea convențiilor și a plângerilor ce vizează încălcările comise de state, în jur de 10 asemenea cazuri au fost examinate în teză. Acestea pot fi grupate în două categorii: 1. cazurile cu privire la libertatea de asociere; 2. cazurile generale în legătură cu aplicarea și funcționarea convențiilor. Concluzionăm că OIM, prin instrumentarul său, intervine direct și eficient în examinarea multor probleme și încălcări ale drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți.

În subcapitolul 4.2. *Instrumente de protecție juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți în cadrul organizațiilor regionale*, este efectuată analiza instrumentelor de protecție juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți în cadrul organizațiilor regionale: Consiliul Europei, UE și Comunitatea Statelor Independente (CSI). Cu privire la Consiliul Europei, două instrumente esențiale sunt: Convenția Europeană cu privire la Drepturile Omului (CEDO) și Carta Socială Europeană revizuită (CSE). CEDO din start nu a avut prevederi pentru domeniul social. Totuși, în timp, jurisprudența CEDO a evoluat ca să includă și aspecte din domeniul dat, în special prin prisma art.11. Dreptul la libera asociere (inclusiv de a adera la sindicate); art.1. Protocolul opțional 1 – dreptul de proprietate, și art. 6 para 1 – dreptul de acces liber la justiție.

Cu privire la dreptul la protecție socială, sunt examinate mai multe Decizii CEDO, în care vedem clar evoluția precedentului Curții, de la o recunoaștere limitată a acestui drept în cazul *X. vs. Republica Federală Germania*, până la recunoașterea largă a dreptului de a beneficia de unele prestații în străinătate, în una dintre cele mai recente Decizii, și anume *Pichkur vs. Ucraina*. Cu privire la rolul CSE, acesta este la fel de important în contextul examinat. Astfel, Comitetul European pentru Drepturile Sociale este autoritatea de supraveghere a implementării și respectării CSE de către statele membre. Totuși, deciziile sale nu au caracter obligatoriu ca și cele ale Curții Europene a Drepturilor Omului, deci CSE instituie, mai curând, o responsabilitate politică și de imagine asupra statelor, în opoziție cu mecanismul jurisdicțional al CEDO.

În cadrul UE există prevederi progresive în acest domeniu, dar și instituții deosebit de eficiente. Totuși, cercetătoarea română Claudia-Ana Moarcăș Costea menționează că, la nivelul UE nu există o politică privind migrația, ci doar politici comune cu privire la anumite aspecte ale migrației [9, p.3]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) dispune de competența exclusivă în

asigurarea aplicării și interpretării corecte și uniforme a Acquis-ului UE, inclusiv pe aspectul drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Astfel, în acest subcapitol sunt analizate mai multe Decizii ale CJUE în materia migrației și drepturilor sociale ale migranților. Observăm că precedentul CJUE îndeplinește funcția esențială la nivelul UE, și anume cea de a asigura realizarea mobilității intra-UE. Un impact direct în protecția și statutul drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți o are legislația secundară a UE, principalele categorii de acte normative fiind regulamentul și directiva, în acest subcapitol fiind analizat impactul și aplicabilitatea acestora pentru domeniul de cercetare. Constatăm că UE este la momentul de față în procesul unor profunde reforme structurale sub aspectul migrației de muncă, care urmează să fie definitivată odată cu adoptarea Pactului UE cu privire la migrație și azil.

Cu referire la situația respectării drepturilor sociale ale migranților în CSI, constatăm că, chiar dacă în cadrul Comunității există un număr impunător de acte normative aferente acestui domeniu, se atestă o lipsă de funcționalitate a instrumentelor de protecție a drepturilor omului din această organizație regională. Situația este determinată, în special, de absența mecanismelor de asigurare a protecției drepturilor (Comisia pentru drepturile omului din cadrul CSI fiind o structură inactivă și nefuncțională), și lipsa unui mecanism de executare a acordurilor.

Subcapitolul 4.3. Instrumente soft-law de protecție juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, conține o analiză a instrumentelor soft-law, examinând caracterul lor nestandard și specific pentru domeniul migrației internaționale a muncii. Considerăm că instrumentele "soft law" includ un șir larg de mecanisme: rezoluții, recomandări, ghiduri de practici, coduri de conduită etc., ele pot funcționa în baza unui tratat sau mecanism deja existent (ghiduri, recomandări) sau pot avea un caracter inovator (rezoluții, standarde, declarații) [3, p.87]. În acest subcapitol, de asemenea, examinăm cele mai recente și recunoscute instrumente soft-law importante pentru gestionarea migrației internaționale a muncii: Cadrul Multilateral cu privire la Migrația de Muncă al OIM, Pactul Global pentru Migrație, Open Method of Coordination (OMC) în cadrul UE etc. Totodată, este examinat impactul acestor instrumente internaționale, de exemplu, sunt citate două decizii ale CJUE care cer statelor să ia în considerare anumite documente soft-law, practic implicând că aceste documente pot avea un caracter obligatoriu în anumite circumstanțe (vezi: C-322/88, *Salvatore Grimaldi vs. Fonds des maladies professionnelles*, C-99/09, *Polska Telefonia Cyfrowa sp. z o.o. vs. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej*). Această situație de transformare a prevederilor soft-law din unele cu caracter de recomandare, în obligatorii, este criticată de unii cercetători în domeniul dreptului, de ex., dr. Jan Klabbbers constată ambiguitatea și

lipsa unei logici juridice ale acestor instrumente, menționând că un act normativ există sau nu, ceva de mijloc nu poate fi [18, p.388]. Impactul pozitiv al instrumentelor soft law se manifestă în utilizarea lor ca mecanisme provizorii, pentru testarea anumitor concepte, în baza cărora ulterior pot fi elaborate noi acte juridice internaționale, de ex., convenții. De asemenea, acestea acționează și ca instrumente provizorii, pentru unele domenii în care statele sau organizațiile internaționale nu sunt în stare să își asume obligații legale.

În subcapitolul 4.4. *Principalele probleme și încălcări ale drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți pe plan internațional*, se efectuează o analiză cu privire la principalele tipuri și forme de încălcări și limitări ale drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. Cu referire la încălcările identificate în RM, menționăm în special următoarele: la etapa premigrare – excrocherii comise de intermediari nelicențiați, preluări de plăți exagerate pentru angajare, etc.; la etapa postmigrare – migranții se confruntă cu dificultăți de reintegrare, nu apelează (sau nu au încredere) în serviciile create în acest scop de autoritățile de stat.

Cu privire la situația în procesul de migrare, o primă constatare este că lucrătorii migranți sunt în majoritatea situațiilor supuși anumitor limitări generale ale drepturilor lor, cei mai puțin afectați fiind lucrătorii migranți înalt calificați. Un alt aspect important sunt cerințele de sponsorizare față de lucrătorii migranți, solicitate de mai multe state (SUA, Marea Britanie, Canada, Statele Golfului Persic etc.). În acest context, este analizată jurisprudența pe cazurile privind sponsorizarea lucrătorilor migranți în SUA (vezi precedentele: *Lin vs. Siebel Systems; Inc și Global Horizons Manpower*). În linii generale, este constatat impactul semnificativ de limitare a drepturilor pentru migranții cărora li se aplică cerințele de sponsorizare, atât din cauza dependenței mari față de angajator (uneori acesta poate solicita anularea permiselor de ședere, sau să refuze eliberarea unui nou), cât și din cauza limitărilor de acces la justiție, mai ales pentru lucrătorii sezonieri care nu stau pe teritoriul țării după expirarea relației de muncă, dacă nu au un sponsor.

În continuarea acestui subcapitol, sunt analizate categoriile de lucrători deosebit de vulnerabili. Prima categorie sunt migranții iregulari, un aspect important ce afectează protecția drepturilor sociale ale acestora ține de faptul că majoritatea organizațiilor internaționale îi exclud, direct sau tacit, din câmpul lor de acțiune. De asemenea, din cauza statutului lor de ședere, în multe cazuri sunt limitați în accesul la, practic, toate drepturile sociale. Lucrătorii casnici sunt o altă categorie vulnerabilă, din cauza că locul lor de muncă este în domiciliile persoanelor fizice, aceasta făcând dificilă verificarea condițiilor lor de muncă și potențialelor abuzuri comise asupra lor. Situația lucrătorilor casnici este agravată și de faptul că în multe țări aceștia nu beneficiază de

protecția legislației muncii sau legea se aplică doar parțial față de ei. Deseori acești lucrători nu se pot sindicaliza, iar statutul lor nu este reglementat de un cadru normativ corespunzător. Lucrătorii migranți din agricultură, întâmpină dificultăți similare, în special neaplicarea față de ei a legislației naționale a muncii sau a acordurilor colective, dependența înaltă de angajator și accesul limitat la justiție din cauza cerințelor de sponsorizare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Principalele concluzii realizate în cadrul cercetării

- Republica Moldova este afectată de emigrația masivă a populației, numărul migrantilor atingând circa 500-600 mii de persoane, un număr semnificativ de cetățeni moldoveni dispun de cetățenie sau permise de ședere ale UE, cifra acestora fiind de circa 800.000-1.000.000 de persoane.
- În ceea ce ține de tendințele migraționale, considerăm că emigrarea din RM va continua, fiind stimulată de criza demografică din țările UE și de existența diasporei moldovenești deja formate; cu privire la tendințele internaționale, putem menționa liberalizarea circulației internaționale a lucrătorilor înalt calificați, ceea ce poate afecta și RM; cel mai semnificativ impact potențial asupra proceselor migraționale îl pot avea consecințele economice ale războiului din Ucraina, înrăutățirea situației economice poate stimula emigrarea cetățenilor țării noastre; impactul pandemiei Covid-19 a fost unul redus, totuși, alte crize epidemiologice similare, pot reduce mobilitatea umană și migrația de muncă în viitor.
- Autoritățile naționale au implementat o politică migrațională specifică țărilor de origine a migrației, nefiind ratificate convenții moderne ce reglementează aspectele cu privire la migrația de muncă, în special Convențiile OIM nr. 143, OIM nr. 189 și CIDMM ale ONU. Iar în cadrul celor ratificate, fiind introduse rezerve față de prevederile ce țin de drepturile migrantilor (de ex., CSE).
- Legislația națională din acest domeniu nu reglementează anumite aspecte importante (lucrătorii migranți iregulari, lucrătorii migranți reîntorși, lucrătorii migranți înalt calificați, aspectele cu privire la diasporă, activitatea atașajilor de muncă).
- O problemă semnificativă este și lipsa unei autorități de gestionare și coordonare unică, funcțiile date fiind împărțite între mai multe instituții (MMPS, Cancelaria de Stat (BRD) etc.), creând dublarea competențelor și atribuțiilor. Lipsa unui canal de comunicare interinstituțională cauzează informarea deficitară a unor organe de stat despre funcțiile și rezultatele obținute de instituțiile omoloage.
- Documentele de politici publice *de jure* nu sunt norme juridice, dar *de facto* ele creează consecințe juridice și, în cazul RM, chiar pot defini și reglementa categorii legale noi, de ex.: diaspora, migrant reîntors și migrație înalt calificată. Acestea dețin un rol important în gestionarea migrației, sunt flexibile, mai ușor de adoptat și mai facile în implementare.

- Cu privire la natura juridică a drepturilor economice, sociale și culturale, acestea au calitatea de drepturi de a doua generație, iar practica la nivel internațional demonstrează focalizarea ONU și a altor organizații internaționale pe drepturile de primă generație – civile și politice, pe când cele sociale nu beneficiază de același nivel de monitorizare și protecție.
- Datele identificate în cadrul cercetării permit să concludem că la nivel internațional există o reticență generală a statelor (în special a celor de destinație), de a adopta Convențiile nucleu din domeniul migrației internaționale a muncii: OIM 97, OIM 143 și CIDMM, situație ce contribuie la creșterea sporită a vulnerabilității lucrătorilor migranți la nivel internațional, inclusiv a cetățenilor țării noastre ce dețin acest statut.
- Au fost identificate câteva categorii vulnerabile de lucrători migranți: 1. lucrătorii migranți casnici și din agricultură, cărora deseori nu li se aplică legislația muncii țării de destinație, or, anumite drepturi de muncă le sunt limitate (de ex., dreptul de a adera la un sindicat, dreptul de a beneficia de acordurile colective etc.); 2. lucrătorii migranți temporar angajați în cadrul unei APOFM (angajare pe termen restrâns, limitări ale drepturilor de muncă și sindicale); 3. migranții iregulari – cea mai vulnerabilă categorie, statut deseori deținut de cetățenii noștri.
- La nivel de bune practici și măsuri de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți au fost identificate câteva abordări și mecanisme cu eficiență înaltă:
 - negocierea acordurilor bilaterale între state;
 - adoptarea și promovarea standardelor internaționale de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți: OIM nr.97, OIM nr.143, OIM nr.111, OIM nr.189 și CIDMM;
 - protecția consulară și instituirea funcției atașatului de muncă în cadrul misiunilor diplomatice;
 - elaborarea la nivel național a unui cadru normativ eficient pentru protecția și informarea lucrătorilor migranți în etapa premigrare și asistență la reîntoarcere;
 - crearea unei singure autorități de gestionare și control al domeniului migrație internațională a muncii și stabilirea unor canale de comunicare eficientă cu alte organe ale administrației publice centrale și locale pentru gestionarea eficace a acestui sector de activitate;
 - dezvoltarea unor mecanisme administrative de petiționare mai eficiente, pentru examinarea situațiilor de încălcare a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, mecanisme ce ar permite examinarea rapidă a acestor încălcări.

Principalele recomandări propuse în cadrul cercetării

- Modificarea legislației RM pentru armonizarea acesteia cu actele internaționale în domeniul migrației muncii, în special cu cele trei convenții-nucleu în domeniul migrației internaționale a muncii: OIM nr.97, OIM nr.143 și CIDMM.
- Crearea sau abilitarea unei autorități cu funcții de gestionare a domeniului (ex., MMPS), va contribui la o coordonare mai eficientă a activităților de implementare a cadrului normativ privind protecția drepturilor lucrătorilor migranți și o interacțiune mai eficace dintre autoritățile naționale.
- În contextul elaborării noilor documente de politici publice, adoptarea unui program specializat în domeniul migrației muncii, în care să fie reflectat detaliat aspectul protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți.
- Implicarea mai activă a MAEIE în protecția și asistența lucrătorilor moldoveni aflați peste hotare, în special prin instituirea poziției de atașat de muncă, care inițial poate fi testată în regim-pilot în câteva țări de destinație.
- Consolidarea și realizarea activităților continue de negociere și implementare a acordurilor bilaterale de către autoritățile naționale și principalele state de destinație ale lucrătorilor migranți moldoveni.
- Autoritățile trebuie să facă atractivă pentru migranți asigurarea privată în sistemul public de asigurări sociale și să excludă orice interdicții de acces la formele de asigurare individuală sau privată, indiferent de statutul de angajare al persoanei.

Propuneri de lege ferenda și concepte de îmbunătățire a cadrului normativ

- Modificarea și completarea Legii nr. 105/2018 pentru: ajustarea noțiunilor la standardele internaționale în domeniu; asigurarea accesului egal la anumite drepturi pentru lucrătorii migranți iregulari; asigurarea aplicării mecanismelor de protecție din cadrul legislației muncii față de beneficiarii serviciilor APOFM; asigurarea dreptului lucrătorului de a sesiza din străinătate ISM și alte autorități prin intermediul poștei electronice, fără obligația deținerii unei semnături electronice autorizate.
- Modificarea și completarea Legii nr.761/2001, pentru introducerea în cadrul misiunilor diplomatice a poziției de atașat de muncă, care poate asigura un nivel mai înalt de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți.
- Modificarea HG nr. 1276/2018 prin abrogarea prevederilor (Anexa 11², pct. 21, 22, 23, 24) care permit perceperea de plăți pentru serviciile adiționale celor de intermediere a muncii

prestate de APOFM care plasează forța de muncă în străinătate, aspect interzis de Convenția IOM nr. 181.

- Pentru îmbunătățirea accesului la protecția socială, este argumentată modificarea și completarea Instrucțiunii privind modalitatea de asigurare prin contract în sistemul public de asigurări sociale, aprobată prin Decizia nr.1 din 15.03.2005 a Consiliul de Administrație al CNAS. În special, cu privire la: interzicerea oricăror limitări de aplicare la acest mecanism (ex., în cazul migranților iregulari); prelungirea perioadei de cotizare retroactive de la 5 ani la 10 ani; crearea unor opțiuni electronice de deschidere, acces și gestionare a contului de pensii în baza semnăturii electronice autorizate, inclusiv prin intermediul sistemului de plăți MPay, pentru posibilitatea plății contribuțiilor și depunerii actelor necesare din afara RM, fără necesitatea împuterniciei unei persoane prin procură.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante constă în identificarea situației cu privire la protecția drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți (drepturilor de muncă și celor din domeniul protecției sociale), principalelor încălcări și limitări ale acestor drepturi cât și celor mai importante mecanisme de protecție realizate de către diferiți actori (organizații internaționale, instituții de stat, entități de drept privat), ceea ce a contribuit la stabilirea statu-quo-ului în domeniul dat, identificând limitele de intervenție de care dispun autoritățile naționale, dar și eficiența redusă a cadrului internațional de reglementare, cele constatate permit inițierea unor propuneri *de lege ferenda* și elaborarea sau modificarea de către autoritățile naționale a documentelor de politici relevante, cât și pregătirea unor alte mijloace practice de asistență a lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova (ghiduri și alte surse de informare).

Subiecte și tematici de cercetare de perspectivă

- Migrația lucrătorilor migranți înalt calificați și reglementarea acestei forme de mobilitate internațională a persoanelor.
- Analiza impactului APOFM și al altor actori privați asupra migrației internaționale a muncii și perspectivele pieței internaționale de recrutare a forței de muncă.
- Impactul formelor atipice de muncă asupra migrației internaționale a muncii.
- Digitalizarea, automatizarea și evoluția proceselor de muncă și impactul acestora asupra migrației internaționale a muncii.

LEGE
pentru modificarea unor acte legislative

Nr. ___ din _____

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.1. Legea nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 295-308, art. 448), se modifică, după cum urmează:

articolul 3 se completează cu o noțiune nouă:

„*lucrător emigrant iregular* – cetățean al Republicii Moldova, cu domiciliu permanent sau cu reședință temporară pe teritoriul țării, care, în virtutea anumitor circumstanțe, se află în țara de destinație cu încălcarea regulilor administrative de ședere pentru străini;”

articolul 54 se completează cu alineatul (5), cu următorul cuprins:

„(5) Lucrătorii emigranți iregulari dispun de aceleași drepturi de a accesa servicii de protecție socială în baza contribuțiilor realizate și de aceleași servicii de reintegrare și asistență, ca și orice alte categorii de lucrători emigranți.”;

articolul 61 se completează cu alineatele (8) și (9), cu următorul cuprins:

„(8) Contractul de intermediere a muncii asigură protecția solicitantului unui loc de muncă, prevăzută în acest sens de Codul muncii al Republicii Moldova, preluarea de compensații sau penalități ori de orice altfel de plăți pentru concedierea, demisia sau refuzul lucrătorului de a activa la locul de muncă oferit peste hotarele Republicii Moldova sunt interzise.

(9) În rapoartele de intermediere a muncii, cât și în litigiile judiciare, se vor aplica, în limita stabilită de lege, prevederile cu privire la jurisdicția muncii, indicate în Codul muncii al Republicii Moldova.”;

articolul 63 se completează cu alineatul (4), cu următorul cuprins:

„(4) Lucrătorul emigrant poate contacta, în cazul aflării în străinătate și încălcării drepturilor sale, Inspectoratul de Stat al Muncii, organele de poliție sau de protecție a normelor de drept, cu

utilizarea mijloacelor electronice de comunicare, fără necesitatea utilizării semnăturii digitale, cu anexarea obligatorie a copiilor actelor de identitate și indicarea datelor de contact.”.

Art.2. Legea nr.761 din 27.12.2001 cu privire la serviciul diplomatic se modifică, după cum urmează:

Articolul 6 se completează cu alineatul (6¹), cu următorul cuprins:

„(6¹) Pentru reprezentarea și apărarea intereselor lucrătorilor cetățeni ai Republicii Moldova în statul acreditar, în cadrul misiunilor diplomatice poate fi instituită funcția de atașat de muncă, criteriile de instituire și modalitatea de activitate urmând să fie stabilite de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.”.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Nr. _____ Chișinău _____

BIBLIOGRAFIE

1. Surse bibliografice în limba română

1. BURIAN, C. *Fenomenul migrației și statutul juridic al străinului în dreptul internațional public*: tz de doct. în drept. Chișinău, 2010. 217 p.
2. BURIAN, A., VORNICOV, M. *Protecția consulară a persoanelor fizice și a persoanelor juridice în străinătate*. Chișinău: Ed. Poligr al USM, 2004, 216 p. ISBN 9975-70-463-8.
3. CEBOTARI, M. *Practicile soft-law în calitate de mecanism de protecție a muncitorilor migranți, un aspect puțin cercetat dar esențial pentru o imagine de ansamblu asupra problemei*. În: Integrare prin Cercetare și Inovare, Conferință Științifică cu Participare Internațională, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău: Ed. CEP USM, 2014, pp. 87-89. ISBN 978-9975-71-570-6.
4. *Evaluarea rapidă a OIM privind impactul COVID-19 asupra bunăstării migranților moldoveni: date empirice privind strategiile și contribuțiile migranților* [online]. Chișinău: OIM-Agenția ONU pentru migrație, 2020. [citată 10.05.2022]. Disponibil: https://moldova.iom.int/sites/moldova/files/documents/IOM%20Diaspora%20Survey%20Report-RO_FINAL.pdf
5. LARION, A-P. *Cooperarea statelor la nivel internațional în vederea realizării drepturilor fundamentale la muncă*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016. 151 p.
6. *Lege cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj Nr. 105 din 14.06.2018*, În: Monitorul Oficial Nr. 295-308, 10.08.2018, art. 448. [citată 10.05.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130921&=<ro#.
7. LUCA, A. *Reglementarea migrației forței de muncă la nivel internațional și național*: tz. de doct. în drept, Chișinău, 2016. 197 p.
8. *Migranții moldoveni aflați la muncă în Italia vor fi protejați de sindicate*. [online]. [citată 30.01.2017]. Disponibil: <http://dev2.cnsm.md/migrantii-moldoveni-aflati-la-munca-in-italia-vor-fi-protejati-desindicate/>.
9. MOARCĂȘ COSTEA, C-A. *Drepturile sociale ale lucrătorilor migranți*, București. Ed. C.H.Beck, 2011, 298 p. ISBN 978-973-115-971-3.
10. *Notă informativă Cu privire la numărul revizuit al populației Republicii Moldova, inclusiv datele despre migrația internațională* [online]. [citată 11.09.2019], Disponibil: <http://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=6409>.
11. *Oficial // Câți cetățeni care locuiesc în R. Moldova au și cetățenia României: Sute de mii de persoane* [online]. [citată 15.05.2022], Disponibil: <https://www.ziarulnational.md/oficial-cati->

cetateni-care-locuiesc-in-r-moldova-au-si-cetatenia-romaniei-sute-de-mii-de-persoane/.

12. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2017-2021*. [online]. Raport analitic, Chișinău, 2022 [citată 01.04.2023]. Disponibil: <http://bma.gov.md/ro/content/profilul-migra%C8%9Bional-extins-al-republicii-moldova-2017-2021>.
13. Valeria Biagiotti: „Drepturile cetățenilor moldoveni în Italia sunt garantate”, ©2022. [citată 11.09.2019], Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/valeria-biagiotti-drepturile-cet%C4%83%C8%9Benilor-moldoveni-%C3%AEn-italia-sunt-garantate-/29656396.html>.

2. Surse bibliografice în limba engleză

14. AWAD, I., WICKRAMASEKARA, P., TARAN, P., *International labour migration. A rights-based approach*, Geneva: International Labour Office, 2010, 303 p. ISBN 978-92-2-119120-9.
15. *Case of Airey v. Ireland, no. 6289/73 din 09.10.1979*, [online]. [citată 10.08.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int>.
16. CEBOTARI, M. *Legislative issues regarding public policy documents in the management of labor migration. The case of the Republic of Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, nr 3 (245), 2021, pp.75 - 82. ISSN 1811-0770.
17. HOLZMANN, R., KOETTL, J. *Portability of pension, health, and other social benefits: facts, concepts, issues*. În: *Discussion Paper N. 5715*, Bonn, 2011, 58 p.
18. KLABBERS, J. *The undesirability of soft law*. În: *Nordic Journal of International Law*, 1998, nr 67, pp. 381–391. ISSN 1571-8107.
19. LARISSA VAN DEN H. *Diasporas and International Law*. În: *ESIL Reflections*, 7:6 (2018), p.2, [online]. [citată 07.05.2022]. Disponibil: <https://esil-sedi.eu/esil-reflectiondiasporas-and-international-law/>.
20. *World Migration Report 2022*, [online]. [citată 01.04.2023]. Disponibil: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>.

3. Surse bibliografice în limba rusă

21. КИСЕЛЕВ, И. Я. *Труд с иностранным участием*. Moscova: Ed. МЦФЭР, 2003, 301 p. ISBN 5-7709-0228-0.

4. Surse bibliografice în limba ucraineană

22. ВАВЖЕНЧУК, С. Я. *Охорона та захист трудових прав працівників: підручник*. Харків: Право, 2018, 560 p. ISBN 978-966-937-033-4.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

În reviste din străinătate recunoscute.

1. CEBOTARI M., SADOVEI N. Accesul lucrătorilor migranți cu statut iregular fără forme la dreptul la muncă. În: *Analele Universității din București - Seria Drept.* 2021, Vol 2021, pp. 112-123. ISSN: 1011- 0623.

În reviste din Registrul Național al revistelor de profil

2. CEBOTARI, M. Probleme actuale ale legislației Republicii Moldova cu privire la definirea termenului de „muncitor migrant”. În: *Revista Națională de Drept.* 2014, nr 6, pp.71-74. ISSN 1811- 0770. Categoria C.
3. CEBOTARI, M. Analiza evoluției mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor muncitorilor migranți la mijl. Sec.XIX - mijl anilor 1950. În: *Revista Națională de Drept.* 2014, nr 9, pp. 68-72. ISSN 1811-0770. Categoria C.
4. CEBOTARI, M. Analiza în plan istoric a evoluției mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor muncitorilor migranți la (mijl an. 1950 - an. 2000). În: *Revista Națională de Drept.* 2014, nr 10, pp. 76-82. ISSN 1811-0770. Categoria C.
5. CEBOTARI, M. Legislative issues regarding public policy documents in the management of labor migration. The case of the Republic of Moldova. În: *Revista Națională de Drept,* nr 3 (245), 2021, pp.75-82. ISSN 1811-0770. Categoria B.
6. CEBOTARI, M. O analiză a practicilor de sponsorizare a lucrătorilor migranți și limitările drepturilor sociale cauzate de acestea. În: *MOLDOSCOPIE.* 2018, nr. 3, pp. 24-33. ISSN 1812-2566. Categoria C.
7. CEBOTARI, M. Influența și rolul „soft-law” în reglementarea migrației internaționale a muncii. În: *MOLDOSCOPIE.* 2018, nr 1, pp.19-27. ISSN 1812-2566. Categoria C.
8. CEBOTARI, M. The impact of high skilled migration (brain drain) on Republic of Moldova, an analysis of possible consequences and approaches to manage this phenomenon Decembrie 2018. În: *CSEI Working Paper Series,* N. 10, pp. 6 - 16. ISSN 2537-6187.

Articole în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

9. CEBOTARI, M. Implicarea migranților vârstnici, cetățeni ai Republicii Moldova în dezvoltarea țării de origine: obstacole și oportunități: Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne. În: *Conferința științifică internațională, politici și*

- practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne, Tiraspol, 27 ianuarie 2017. Chișinău: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2016. pp. 272-277.*
10. CEBOTARI, M. Rolul asociațiilor diasporei în protecția drepturilor migranților. În: *Conferința științifică internațională diaspora în lumea modernă: contextul regional și potentialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine, 21 decembrie 2017. Chișinău; Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018. pp. 197-204.*
 11. CEBOTARI, M. Diaspora institutions, an analysis of international practices and of the situation in Republic of Moldova, În: *Conferința științifică internațională diaspora în lumea modernă: contextul regional și potentialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine, 21 decembrie 2017. Chișinău: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018, pp.577-582.*
 12. CEBOTARI, M. Instrumentele Consiliului Europei și ale Uniunii Europene de asigurare a protecției drepturilor sociale ale muncitorilor migranți. În: *Culegerea comunicărilor participanților la conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, 14 noiembrie 2014. Chișinău: F.E-P. „Tipografia Centrală”, 2015, Vol. 3, pp.160-167. ISBN 978-9975-53-556-4.*
 13. CEBOTARI, M. O analiză a contractului de mediere pentru angajarea peste hotare și impactul său asupra drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți. În: *Rolul științei și educației în implementarea acordului de asociere la Uniunea Europeană, materialele conferinței științifice internaționale, din 05 februarie 2015. Chișinău: Ed., Vasiliana 98, 2015. pp. 541-543. ISBN 978-973-116-404-5.*

În alte culegeri de lucrări științifice editate peste hotare

14. CEBOTARI, M. Regulation of labor intermediation services provided by private employment agencies: a comparative analysis of legislation in the east Europe region. În: *Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională: Державна політика у сфері трудової міграції: правові, економічні, демографічні, освітні аспекти, 18 noiembrie 2019. Kiev: Ed. ФОП Маслаков, 2020, pp. 206-221. ISBN 978-617-7625-74-1.*

În alte culegeri de lucrări științifice editate în Republica Moldova

15. CEBOTARI, M. Acordurile bilaterale în domeniul migrației de muncă și rolul lor în asigurarea drepturilor sociale ale muncitorilor migranți. În: *Materiale ale mesei rotunde cu*

participare internațională consacrată zilei internaționale a drepturilor omului, *Interacțiunea dreptului național și internațional în realizarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*, 10 decembrie 2014. Ed. Chișinău: Garomont — Studio, 2015. pp. 174-183. ISBN: 978-9975-115-68-1.

Teze în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

16. CEBOTARI, M. Protecția drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova în cadrul CSI. În: Conferința științifică națională cu participare internațională, "Integrare prin cercetare și inovare", 10-11 noiembrie 2020. Chișinău: Ed. CEP USM, Vol.2, 2020, pp.329-332. ISBN: 978- 9975-152-48-8.
17. CEBOTARI, M. Practicile soft-law în calitate de mecanism de protecție a muncitorilor migranți, un aspect puțin cercetat dar esențial pentru o imagine de ansamblu asupra problemei. În: Integrare prin cercetare și inovare, Conferință științifică cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău: Ed. CEP USM, 2014, pp. 87-89. ISBN 978-9975-71-570-6.

Alte lucrări științifice (recomandate spre editare de o instituție acreditată în domeniu) 5.1.cărți (cu caracter informativ)

18. CEBOTARI, M. Recrutarea forței de muncă peste hotarele Republicii Moldova cu intermedierea agențiilor private de plasare în câmpul muncii: bariere, provocări și oportunități, [online]. Chișinău: 2015, Disponibil: <http://nexusnet.mclipic/uploaded/NEXUS%20Recruitment%20study%20OROM.pdf>.

ADNOTARE

Cebotari Mihail, „Protecția juridică a drepturilor sociale ale cetățenilor Republicii Moldova cu statut de lucrători migranți”. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2023.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 339 titluri, cinci anexe, 158 de pagini text de bază. Rezultatele tezei au fost prezentate în 18 studii, articole și comunicări științifice.

Cuvinte-cheie: migrația de muncă, lucrător migrant, drepturi sociale, protecția drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți, migrație internațională a muncii.

Scopul tezei: constă în studierea situației actuale cu privire la protecția juridică a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni ai RM și identificarea unor mecanisme funcționale pentru asigurarea unei protecții eficiente în acest sens. Cercetarea implică atât analiza aspectelor teoretice de funcționare a mecanismelor naționale și internaționale, cât și momentele practice enunțate de cercetătorii din acest domeniu, sau menționate în deciziile și rapoartele unor înalte autorități internaționale. Studiul intenționează să fie o sursă de informație într-un domeniu puțin cercetat și un ghid științific fundamentat, pentru a asista specialiștii în materie și factorii de decizie în contextul fenomenelor migraționale moderne.

Obiectivele tezei:

- cercetarea mecanismelor juridice de protecție a drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți pe care le au la dispoziție și le utilizează statele, organizațiile internaționale și sectorul privat;
- cercetarea contextului internațional în domeniul drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți;
- identificarea ariilor de probleme în acest domeniu în legislația și practica națională și cea internațională;
- studiul bunelor practici implementate de autoritățile publice și de organizațiile de drept privat la nivel național și internațional.

Noutatea și originalitatea științifică: În literatura națională lipsesc studii care ar evalua situația drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți moldoveni, încălcarea drepturilor și cum acestea ar putea fi remediate. Pe plan internațional, aceste aspecte sunt cercetate în mare parte de organizațiile internaționale și există puține monografii la această tematică. Studiul protecției drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți este în mare parte efectuată prin articole științifice. În acest context, prezenta cercetare este un studiu inovațional pentru țara noastră, cât și prezentând un potențial interes de studiu pe plan internațional.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: constau în identificarea situației cu privire la protecția drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți (drepturilor de muncă și celor din domeniul protecției sociale), principalelor încălcări și limitări ale acestor drepturi cât și celor mai importante mecanisme de protecție realizate de către diferiți actori (organizații internaționale, instituții de stat, entități de drept privat), ceea ce a contribuit la stabilirea *statu-quo-ului* în domeniul dat, identificând limitele de intervenție de care dispun autoritățile naționale, dar și eficiența redusă a cadrului internațional de reglementare, cele constatate permit inițierea unor propuneri *de lege ferenda* și elaborarea sau modificarea de către autoritățile naționale a documentelor de politici relevante, cât și pregătirea unor alte mijloace practice de asistență a lucrătorilor migranți cetățeni ai Republicii Moldova (ghiduri și alte surse de informare).

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării: Impactul încălcărilor drepturilor sociale ale lucrătorilor migranți cetățeni moldoveni impune nevoia unei cercetări de ansamblu și identificarea unor soluții eficiente pentru soluționarea acestora. Rezultatele cercetării pot servi ca material didactic la suporturile de curs la disciplinele: dreptul muncii, dreptul protecției sociale ș.a. De asemenea, ele pot fi utilizate în contextul modificării legislației în domeniu, în special a Legii nr.

105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, adoptării unor noi acte subordonate legii și documente de politici publice, dar, și eventual, pentru elaborarea unor surse practice de informație ce ar asista lucrătorii migranți cetățeni ai RM să ia măsuri pentru protecția drepturilor sale sociale (ex., Ghid informativ pentru lucrătorii migranți).

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele și constatările din prezenta teză au fost discutate în cadrul mai multor conferințe și publicate într-un șir de articole și studii. În perioada realizării cercetărilor asupra tezei am activat în calitate de expert în cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale și Organizației Internaționale Migrație, pentru elaborarea modificărilor la Legea nr. 105/2018, cât și adoptarea unor acte subordonate legii pentru reglementarea domeniului plasării lucrătorilor migranți cetățeni ai RM în străinătate.

АННОТАЦИЯ

Чеботарь Михаил, «Юридическая защита социальных прав граждан Республики Молдова со статусом трудящихся-мигрантов». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Кишинёв, 2023 год.

Структура диссертации: Введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 339 названий, пять приложений, 158 основных страниц текста. Результаты диссертации были представлены в 18 исследованиях, статьях и научных докладах.

Ключевые слова: работа мигрантов, трудящийся-мигрант, защита социальных прав трудящихся-мигрантов, международная трудовая миграция.

Целью диссертации: является изучение текущей ситуации в области правовой защиты социальных прав трудящихся-мигрантов, являющихся гражданами Республики Молдова, и определение функциональных механизмов, для обеспечения эффективной защиты в этом отношении. Исследование предполагает как анализ теоретических аспектов функционирования национальных и международных механизмов, так и практические моменты, изложенные исследователями в данной области, либо упомянутые в решениях и докладах высших международных инстанции. Исследование призвано стать источником информации в малоизученной области и обоснованным научным руководством в помощь профильным специалистам и лицам, принимающим решения, в контексте современных миграционных явлений.

Задачи диссертации:

- Исследование правовых механизмов защиты социальных прав трудящихся-мигрантов, используемых государствами, международными организациями и частным сектором;
- Исследование международной ситуации в сфере социальных прав трудящихся-мигрантов;
- Выявление проблемных зон в данной сфере в национальном и международном законодательстве и практике;
- Изучение передовой практики, применяемой государственными органами и частными правовыми организациями на национальном и международном уровне.

Научная новизна и оригинальность: В национальной литературе нет исследований оценивающих положение в области социальных прав трудящихся-мигрантов из Молдовы, а также нарушение этих прав и способы их устранения. На международном уровне эти вопросы в значительной степени изучаются международными организациями, а по данной тематике существует мало монографий. Исследования по этой теме в основном осуществляются в научных статьях. В этом контексте, данное исследование является инновационным для нашей страны, а также представляет потенциальный интерес для изучения на международном уровне.

Полученные результаты, которые способствуют решению важной научной проблемы: заключаются в выявлении ситуации в сфере защиты социальных прав трудящихся-мигрантов (трудовых прав и прав социальной защиты), основных нарушений и ограничений этих прав, а также наиболее важных механизмов защиты, реализуемых различными субъектами (международными организациями, государственными учреждениями, субъектами частного права), что способствовало установлению статус-кво в данной сфере, выявляя пределы вмешательства доступные национальным органам, а также сниженную эффективности международной нормативно-правовой базы, данные выводы позволяют инициировать предложения *de lege ferenda* и разработку или изменение национальными властями соответствующих документов политик, а также подготовку других практических средств защиты трудящихся-мигрантов, являющихся гражданами Республики

Молдова (руководства и другие источники информации).

Теоретическая значимость и прикладное значение исследования: Последствия нарушений социальных прав молдавских трудящихся-мигрантов требуют исследования и определения эффективных решений для их устранения. Результаты могут использоваться в качестве учебного материала по дисциплинам: трудовое право, право социальной защиты и др. Их можно использовать в контексте поправок в законодательство, особенно в Закон № 105/2018 года о содействии занятости и страхованию по безработице, принятие новых подзаконных актов и документов публичных политик, но и, возможно, для разработки практических источников информации, которые помогли бы трудящимся-мигрантам, гражданам Республики Молдова, принять меры по защите своих социальных прав (например, Информационное руководство для трудящихся-мигрантов).

Внедрение научных результатов: Результаты и выводы, содержащиеся в этой диссертации, обсуждались на нескольких конференциях и были опубликованы в серии статей и исследований. Во время работы над диссертацией я сотрудничал в качестве эксперта с Министерством труда и социальной защиты и Международной организацией по миграции, над разработкой поправок к Закону № 105/2018 г, а также над принятием подзаконных актов для регулирования сферы трудоустройства мигрантов-граждан Республики Молдова за рубежом.

ANNOTATION

Cebotari Mihail, "The legal protection of social rights of citizens of the Republic of Moldova holding the status of migrant workers". Ph.D., thesis in law. Chişinău, 2023.

Structure of the thesis: Introduction, four chapters, general conclusions, and recommendations, bibliography with 339 titles, five annexes, 158 main pages of text. The results of the thesis were presented in 18 studies, articles, and scientific communications.

Keywords: labor migration, migrant worker, protection of migrant workers' social rights, international labor migration.

Purpose of thesis: to study the current situation regarding the legal protection of the social rights of migrant workers who are citizens of the Republic of Moldova and to identify functional mechanisms to ensure effective protection in this regard. The research involves both the analysis of the theoretical aspects of the functioning of national and international mechanisms, as well as the practical moments stated by researchers in this field, or mentioned in the decisions and reports of high international authorities. The study intends to be a source of information in an under-researched field and a grounded scientific guide to assist specialists and decision-makers in the context of modern migration phenomena.

Thesis goals:

- Research of the legal mechanisms for the protection of the social rights of migrant workers used by states, international organizations, and the private sector;
- Study of the international situation in the field of social rights of migrant workers;
- Identification of problem areas in this field in national and international legislation and practice;
- Research of best practices implemented by public authorities and private law organizations at national and international levels.

Scientific novelty and originality: There is a lack of materials or studies in national literature, that examine the situation of the social rights of Moldovan migrant workers, the infringements of their rights, and how they could be remedied. At the international level, these issues are largely researched by international organizations, few monographs exist regarding this topic. The research on the protection of the social rights of migrant workers is largely carried out through scientific articles in specialized journals. In this context, this research presents itself as an innovative study for our country as well as a research that could be of international interest.

The obtained results, that contribute to solving an important scientific problem: consist in establishing the current status of the protection of the social rights of migrant workers (labor rights and social protection rights), the main infringements and limitations of these rights as well as the most important protection mechanisms implemented by different actors (international organizations, governmental institutions, private law entities), which assisted in determining the *status quo* in this field, the identification of intervention limits available to the national authorities, but also the reduced efficiency of the international regulatory framework, the findings allow the initiation of proposals *de lege ferenda* and the elaboration or modification by the national authorities of relevant policy documents, as well as the preparation of other practical tools to assist the migrant workers who are citizens of the Republic of Moldova (guides and other sources of information).

Theoretical and applicative value of the research: The impact of infringements on the

social rights of Moldovan migrant workers raises the necessity for comprehensive research and the identification of effective solutions to address them. The research results can serve as teaching material for the disciplines: labor law, social protection law, etc. They can also be used in the context of amendment of legislation in this field, especially law no. 105/2018 on the promotion of employment and unemployment insurance, the adoption of new bylaws and public policy documents, but also, eventually, for the development of practical sources of information that would assist migrant workers, citizens of the Republic of Moldova, to take measures to protect their social rights (e.g., Informational guide for migrant workers).

Implementation of scientific results: The thesis results and findings have been discussed at several conferences and published in several articles and studies. During the research on the thesis, I worked as an independent expert within the Ministry of Labor and Social Protection and the International Organization for Migration, for the elaboration of amendments to law N.105/2018, as well as the adoption of bylaws for the regulation of the employment of migrant workers, citizens of Moldova abroad.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CEBOTARI MIHAIL

**PROTECȚIA JURIDICĂ A DREPTURILOR SOCIALE ALE CETĂȚENILOR
REPUBLICII MOLDOVA CU STATUT DE LUCRĂTORI MIGRANȚI**

SPECIALITATEA – 553.05. DREPTUL MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

Aprobat spre tipar: 19.05.2023

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar digital

Tiraj 40 exemplare

Coli de tipar: 2,5

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru